

УДК 94:314.151.3(=161.1)(497.1)"193"
355.231.1(=161.1)(497.1)"1934"

DOI <https://doi.org/10.31212/tokovi.2022.1.ziv.43-69>

Оригинални научни рад

Примљен: 20. 7. 2021.

Прихваћен: 18. 2. 2022.

Милана ЖИВАНОВИЋ

Институт за новију историју Србије, Београд

milana.zivanovic@yahoo.com

**Истрага у Првом руском кадетском корпусу великог кнеза
Константина Константиновича у Белој Цркви
1934. године***

АПСТРАКТ: У раду је представљен однос монархистички оријентисаних припадника руске емиграције према про-совјетским тенденцијама у избегличкој средини на примеру откривања намере о оснивању комунистичке партије у Првом руском кадетском корпусу великог кнеза Константина Константиновича у Белој Цркви 1934. године. Истрага, саслушања која су уследила тим поводом и кажњавање ученика сведочили су о погледима и идејама који су у међуратном периоду били карактеристични за ту средину, а који ће утицати на опредељивање руских емиграната у политичком и идеолошком смислу за време Другог светског рата.

Кључне речи: руска емиграција, Краљевина Југославија, Први руски кадетски корпус великог кнеза Константина Константиновича, СССР, монархисти, комунизам

Радикални политички и друштвени преображај Русије који је започет 1917. године и грађански рат који је уследио за државним ударом, а у којем су се на супротним странама нашли представници револуционарних и антибољшевичких снага (1918–1922), узрокова-

---

* Чланак је настао као резултат рада у Институту за новију историју Србије који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја РС, на основу Уговора о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2022. години бр. 451-03-68/2022-14/200016 од 4. 2. 2022.

ли су појаву руског избеглиштва. Неприхватање и немирење са новим снагама и оствареним променама, паралелно са поразом Руске армије, одвело је у избеглиштво око два милиона људи, од којих се између 41.000 и 44.000 у периоду од 1919. до 1923. доселило у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца (Краљевину СХС).¹ Будући да је у егзил отишла готово читава Руска армија, избеглиштво је углавном имало војнички карактер, што се и одразило на полну структуру у емигрантској средини. У Краљевини су око две трећине емиграната чинили мушкарци – углавном они који су се борили у рату на страни Белог покрета и избегли са вером у скорашњи повратак у отаџбину.² Стога је и потпуно разумљиво што је 80–90% политички активног дела тих припадника прве генерације руских емиграната у Краљевини СХС било монархистички опредељено. Међутим, у избеглиштву се нису нашле само присталице цара, па ни монархистичке идеје нису представљале једино идеолошко опредељење припадника првог, али ни другог покољења. На ставове и погледе млађе генерације утицала је пасивност њихових родитеља, тешки услови живота у туђини, сан о отаџбини, жеља за повратком у домовину, велика надања и нестрпљење.³ Томе треба додати и јапанску окупацију Манџурије 1932. године, која је далекоисточну границу СССР-а и Јапана учинила простором сталних оружаних провокација и конфликта⁴ неминовно

- 1 О руској емиграцији у Краљевини СХС/Југославији: *Руска емиграција у српској култури XX века*, зборник радова, књ. I–II, прир. Миодраг Сибиновић, Марија Межински, Алексеј Арсењев, (Београд: Филолошки факултет, Катедра за славистику и Центар за научни рад, 1994); Мирослав Јовановић, *Досељавање руских избеглица у Краљевину СХС 1919–1924*, (Београд: Стубови културе, 1996); Виктор И. Косик, *Русская Церковь в Югославии (20–40-е годы XX века)*, (Москва: Православный Свято-Тихоновский богословский институт, 2000); Мирослав Јовановић, *Руска емиграција на Балкану (1920–1940)*, (Београд: Чигоја, 2006); Виктор И. Косик, Владимир А. Тесемников, *Русский Белград*, (Москва: Издательство МГУ, 2008); Алексеј Тимофејев, *Руси и Други светски рат у Југославији: Утицај СССР-а и руских емиграната на догађаје у Југославији 1941–1945*, (Београд: Институт за новију историју Србије, 2011); Алексеј Арсењев, *Самовари у равници. Руска емиграција у Војводини*, (Нови Сад: Змај, Футог: Уметничка радионица Завештање, 2011).
- 2 Јовановић, *Досељавање руских избеглица*, 276; Јовановић, *Руска емиграција на Балкану*, 165–167, 182–183.
- 3 О идеолошком опредељењу припадника прве и друге генерације руских емиграната: Јовановић, *Руска емиграција на Балкану*, 59–88.
- 4 Владимир В. Терещенко, „На пограничную охрану возложена также обязанность по защите границ от вооружённых нападений”. Участие дальневосточных пограничных округов в боевых действиях (1918—1945 гг.)“, *Военно-исторический журнал* 6/2013, 40.

резултирајући питањима о могућности рата између две земље, као и долазак Хитлера на власт у Немачкој. Ова два догађаја су створила још једну поделу у руској избегличкој средини – на чијој би страни руска емиграција требало да буде у случају рата између СССР-а и Јапана, односно СССР-а и Немачке. Такозвани „одбранаши“ („браниоци“), заговорници става „домовина у опасности“ (позиције о нападу на СССР као претњи по њихову родну земљу), сматрали су да вођа Рајха жели да уништи њихову отаџбину и да је стога потребно пружити помоћ Стаљину у одбрани Совјетског Савеза; док су „дефетисти“, поборници политичке струје која је прижељкивала пораз совјетске власти у предстојећем рату, у Хитлеровим идејама видели жељу за уништењем комунизма и залагали се за пружање помоћи Рајху.⁵ Сличне су биле поделе и по питању рата између СССР-а и Јапана. Једна струја је заступала став да не би требало одмагати Совјетском Савезу, а друга је инсистирала на одсуству јапанских територијалних претензија према СССР-у и његову борбу против совјетске власти је интерпретирала као борбу против светског комунизма, те се стога залагала за пружање помоћи Јапану.⁶

Иако међу припадницима друге генерације ниједна политичка идеја није била доминантна, синови монархиста су у знатној мери остајали поборници идеја својих очева. На њихово идеолошко опредељење утицало је васпитање и образовање, које је, како у кући тако и у школама, било изразито монархистичко.⁷ То се нарочито односило на руска емигрантска војна училишта – кадетске корпусе, међу којима је био и Први руски кадетски корпус великог кнеза Константина Константиновича у Белој Цркви.⁸ Његову основу чинили су кадети Руског кадетског корпуса који су од 1920. до 1929. боравили у

5 Јовановић, *Руска емиграција на Балкану*, 96–100; Тимофејев, *Руси и Други светски рат у Југославији*, 36.

6 *Политика*, 18. 2. 1934, 5.

7 Јовановић, *Руска емиграција на Балкану*, 74.

8 О кадетским корпусима: *Кадетские корпуса за рубежом: 1920–1945*, (Нью-Йорк: Объединение кадет российских зарубежных кадетских корпусов, 1970); Љубодраг Димић, „Руско школство у Краљевини Југославији 1918–1941“, *Руска емиграција у српској култури XX века*, зборник радова, књ. I, ур. Миодраг Сибиновић, Марија Межински, Алексеј Арсењев, (Београд: Филолошки факултет, Катедра за славистику и Центар за научни рад, 1994), 38–51; Тома Миленковић, *Школовање деце емиграната из Русије у Југославији*, (Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2004); Јовановић, *Руска емиграција на Балкану*, 388–409; Владлен А. Гурковский, *Российские кадетские корпуса за рубежом*, (Москва: Белый Берег, 2009), 107–153; Арсењев, *Самовари у равници*.

Сарајеву, да би септембра 1929. били пресељени у поменути град у Банату. Тада је Руски кадетски корпус у своје редове примио и несвршене питомце Кримског корпуса из истог града, а потом и августа 1933. ђаке затвореног Донског кадетског корпуса императора Александра III, који се у моменту укидања налазио у Горажду. При пресељењу корпус је преименован у Први руски кадетски корпус великог кнеза Константина Константиновича.⁹

На челу Руског кадетског корпуса, а потом и Првог руског кадетског корпуса великог кнеза Константина Константиновича био је бивши начелник војног училишта у Виљнусу (Вилни), генерал-лајтнант Борис Викторович Адамович, који је оштро поступао према неистомишљеницима и од својих потчињених захтевао безусловну покорност.¹⁰ По затварању корпуса у Горажду он се сагласио са пријемом његових доскорашњих ђака у училиште којим је руководио. Међутим, поједине кадете је прихватио само у својству екстерниста (иако су без обзира на то ученици из поменуте школе били распоређени по разним разредима у корпусу у Белој Цркви, премда је тадашњи 6. разред био састављен искључиво од кадета Донског корпуса, јер у училишту у банатском граду школске 1932/33. није било тог разреда). На тај начин је у корпус био примљен и тада шеснаестогодишњи Олег Михајлович Чирко¹¹ (потомак писца Михаила Љермонтова)¹² који је требало да понавља 6. разред.¹³ Радило се о младићу који је дошао из СССР-а (где му је мајка била стрељана) тек децембра 1927,¹⁴ а о коме су и генерал Борис Адамович и дотадашњи директор Донског корпуса имали неповољан суд (познато је било да је Чирко био ухваћен у крађи). Он је био смештен код породице Вебер.¹⁵ Осим њега, у својству екстерниста се налазило још

9 Арсењев, *Самовари у равници*.

10 Миленковић, *Школовање деце емиграната из Русије у Југославији*, 272.

11 Архив Југославије (АЈ), Фонд 66, Министарство просвете Краљевине Југославије, 2445-2278, Решење Команде бањалучког Војног округа бр. 17713 од 13. октобра 1936.

12 Игорњ В. Воронцов, *Поколенна роспись рода Лермонтовых: история рода в арх. документах и семейных материалах Ассоциацији „Лермонтовское Наследие“*, (Москва: Типография Новости, 2004).

13 Историјски архив Београда (ИАБ), Фонд 1, Управа града Београда (УГБ), Картотека житеља града Београда и Земуна, Олег Михајла Чирко.

14 АЈ, 66-2445-2278, Допис Гогића.

15 АЈ, 66-2445-2278, Записник 285. седнице Наставничког савета Првог руског великог кнеза Константина Константиновича кадетског корпуса, 10/23. фебруара 1934, 1, 2, 13.

19 ђака. За све њих је Адамович установио нарочиту форму обавеза коју су морали да потпишу и родитељи ђака и лица код којих су били смештени. Посебно су у тим обавезама биле важне тачка бр. 4, којом се нису допуштале посете без писменог одобрења васпитача ђака, и тачка бр. 6, којом није било допуштено да кадети поштом добијају новац и писма за друге ученике нити да од њих примају ствари на чување. Циљ је био да се ђацима онемогући да се окупљају по приватним становима својих другова, као и да преко њих воде недозвољену преписку и чувају било какве ствари.¹⁶ Међутим, управо један такав случај ће довести до истраге против неколицине кадета у корпусу фебруара 1934. године.

Повод за отпочињање истраге било је отварање два писма шеснаестогодишњег Никите Ракитина, ученика 5. разреда Прве руско-српске мушке гимназије у Београду и сина позоришног редитеља Јурија Љвовича,¹⁷ која су била послата за Бориса Максимова на адресу Олега Чирка, тада већ седамнаестогодишњака.¹⁸ Борис Фјодорович Максимов је најпре био ђак поменуте гимназије у Београду, да би по извршењу крађе био искључен из ње, па потом примљен у Донски кадетски корпус. По укидању овог училишта, он је са осталим кадетима био премештен у корпус у Белој Цркви. Школске 1933/34. похађао је 6. разред заједно са Олегом Чирком, док је са Ракитином током извесног времена водио преписку.¹⁹

Пошиљка која је пристигла на адресу Чирка 18. фебруара 1934. састојала се од писма адресираног на Бориса Максимова и од исечака из домаћих и совјетских новина. Садржај Ракитиновог писма је познат на основу изјаве коју је дао директор корпуса на седници Наставничког савета те школе 23. фебруара 1934. године (оригинал је био предат Државној комисији за руске избеглице, а копија среском начелнику у Белој Цркви). Наиме, према наводима генерала Бориса Адамовича, Ракитин је одвраћао Максимова од идеје оснивања „ком. партије“ у корпусу. Упозоравајући га на опасност од формирања те организације међу, како се изразио, „ћубретом“ и саветујући му да саче-

16 Исто, 2.

17 Алексей Б. Арсеньев, Михаил Л. Ордовский-Танаевский, *Гимназия в лицах. Первая русско-сербская гимназия в Белграде (1920–1944)*, Кн. 2, (Белград: Архив Сербской Православной Церкви, 2018), 500.

18 АЈ, 66–2445–2278, Извод из „преслушних записника“.

19 Исто; АЈ, 66–2445–2278, Записник 285. седнице Наставничког савета Првог руског великог кнеза Константина Константиновича кадетског корпуса, 10/23. фебруара 1934, 13.

ка још две године, јер би тада њих двојица могла да „отпочну заједно рад, већ у слободи“,²⁰ Ракитин је, притом, похвалио Максимова због његове предузимљивости. У писму се пошиљалац такође критички изразио према ставовима једног од руководиоца Белог покрета и команданта Добровољачке армије Антона Ивановича Дењикина, сматрајући да се ту ради о „фанатичком понављању застарелих идеја“.²¹ Генерал Борис Адамович је, у вези са садржајем писма тврдио и да се у њему „често клицало 'живео' Лењину, несаломивом Стаљину, Ворошилову, Црвеној армији; најгрубље се вређало име императора Николаја“.²² У другом писму су били приложени исечци из новина (чланци из *Политике* о успесима Црвене армије и о говору народног комесара за војна и поморска питања Климента Јефремовича Ворошилова на XVII конгресу СКП(б), али и из совјетских сатиричних часописа), чије је набављање, према наводима Ракитина, представљало само по себи „највећу опасност“.²³

Писма која су заједно приспела на адресу Чирка отворила је Татјана Вебер, којој је био сумњив чест пријем писама.²⁴ Пошиљку су истог дана, 18. фебруара 1934. године, њен супруг Лав Вебер и наставник Донског института П. С. Савченко предали васпитачу Јакову Николајевичу Решчикову,²⁵ који је потом извршио претрес, али ништа није пронашао (у самом корпусу је постојала пракса вршења недељних претреса). Наредног дана, након што јој је Решчиков вратио писма,²⁶ Татјана Вебер их је предала директору, нагласивши да Чирко „исповеда недозвољене у политичком погледу назоре“.²⁷

По пријему писма директор је предузео низ корака: наредио је васпитачима виших разреда да изврше претресе преписке у 6, 7. и 8. разреду, затим да се одељење у којем се налазила књиговезни-

---

20 Исто, 6.

21 Исто.

22 Исто, 7.

23 Исто, 5-7.

24 АЈ, 66-2445-2278, Извод из „преслушних записника“.

25 Решчиков је предавао у Првом руском кадетском корпусу великог кнеза Константина Константиновича од 1. августа 1933. до 1. јула 1934. Пре тога је био васпитач у Донском корпусу. Сергей В. Волков, *Офицеры флота и морского ведомства: Опыт мартиролога*, (Москва: Русский путь, 2004).

26 АЈ, 66-2445-2278, Истрага, 12.

27 АЈ, 66-2445-2278, Записник 285. седнице Наставничког савета Првог руског великог кнеза Константина Константиновича кадетског корпуса, 10/23. фебруара 1934, 3-4.

ца преуреди у затвор, у који је убрзо био смештен Максимов,²⁸ (што је представљало облик специфичне казне примењиване у корпусима у Русији).²⁹ Адамович је потом и кратко саслушао младића, који је узбуђено порицао да је намеравао да организује комунистичку партију, да би потом, према наводима генерала Бориса Адамовича, изјавио: „Па ето, написах тако, али ништа није било“.³⁰ Наредио је да се Максимов затвори под надзором петорице „бољих“ кадета 8. разреда (који су, затварајући поменутог ученика, чули његово звиждање „Интернационале“),³¹ као и да се изврши претрес ствари још једног кадета, седамнаестогодишњег Олега Николајевича Годлевског³² (који ће се показати као безуспешан).³³ Исте ноћи је директор упутио Олега Чирка у пратњи његовог брата Ростислава, ученика 8. разреда у истом училишту, код оца у Бања Луку,³⁴ док је Борису Михајловичу Орјешкову, секретару Државне комисије за руске избеглице, у чијем саставу се налазио Школски руски савет који је управљао руским школама у земљи,³⁵ поручио да је потребно предузети мере за хитан преглед Ракитинове преписке.³⁶ Нажалост, није познато да ли је то и остварено, односно какви су били резултати.

Наредног дана је започета истрага унутар корпуса, коју су водили генерал Александар Григорјевич Попов (који ће по смрти Ада-

28 Исто, 7; АЈ, 66-2445-2278, Препис превода извештаја 2. управнику руских школа.

29 Миленковић, *Школовање деце емиграната из Русије у Југославији*, 279.

30 АЈ, 66-2445-2278, Записник 285. седнице Наставничког савета Првог руског великог кнеза Константина Константиновича кадетског корпуса, 10/23. фебруара 1934, 8.

31 АЈ, 66-2445-2278, Извод из „преслушних записника“. - Према наводима кадета Олега Репњикова, Максимов је још у Горажду певао „Интернационалу“, али није знао све речи. АЈ, 66-2445-2278, Истрага, 7 (обр.). Ученици корпуса су добијали прилику да чују уводне тактове ове песме у новогодишњој ноћи, када је директор, честитајући кадетима Нову годину, укључивао радио-пренос откуцавања казаљки сата на Спаској кули московског Кремља, након којих би уследили звуци мелодије песме. Гурковский, *Российские кадетские корпуса за рубежом*, 172.

32 АЈ, 66-2445-2278, Истрага, 22 (обр.).

33 АЈ, 66-2445-2278, Записник 285. седнице Наставничког савета Првог руског великог кнеза Константина Константиновича кадетског корпуса, 10/23. фебруара 1934, 8.

34 Исто, 8; АЈ, 66-2445-2278, Препис превода извештаја 2. управнику руских школа.

35 Миленковић, *Школовање деце емиграната из Русије у Југославији*, 242.

36 АЈ, 66-2445-2278, Препис превода извештаја 2. управнику руских школа.

мовича 1936. постати руководиоца војне школе)³⁷ и пуковник К. Д. Красовски,³⁸ с тим да је испитивања вршио и директор. Он је лично саслушао 44 кадета.³⁹

Током саслушања Максимова постало је јасно да је његово познанство са Ракитином датирало од боравка у руском дејем дому у Поновичу код Литије, у Словенији. По одласку из Поновича, наредни пут се са тим младићем срео у Београду лета 1933. и то свега два-три пута, будући да је, према сопственим наводима, убрзо отпутовао за Румунију код своје бабе.⁴⁰ Са Никитом Ракитином, којег је окарактерисао као интелигентног и занимљивог младића који је много читао, у Београду је разговарао о Хитлеру, петолетки и приликама у СССР-у.⁴¹ Иако совјетску власт није славио у разговору са њим, према тврдњама Максимова, Ракитин је имао знатне симпатије према тамошњем режиму.⁴²

Њих двојица су водила преписку, која је била остваривана преко Чирка, зато што Борис Максимов није желео да писма прегледа официр-васпитач у корпусу. Садржај пронађених писама кадета је током саслушања прокоментарисао неразумевањем Ракитиновог савета да не ствара у корпусу „ком. партију“, будући да он сам није имао комунистичких убеђења нити је знао „шта је комунизам“.⁴³ Ипак, признао је да је заступао другачије ставове: „Истина, ја се придржавам можда других погледа него већина кадета али комуниста нисам.“⁴⁴ Максимовљева идеја је била да оснује кружок у оквиру којег би се дискутовало о политичким темама које су занимале кадете попут могућности рата између СССР-а и Јапана: „Ја нисам могао пристаћи на то да ми морамо желети победу Јапана, како то тврде сви, јер СССР ипак је руска земља.“⁴⁵ Наиме, саслушања кадета су заиста потврдила да је ова тема интересовала ђаке, као и да су они међу собом

37 Он ће септембра 1944. са око 190 кадета напустити Белу Цркву и возом се евакуисати у Егер у Судетској области. Арсењев, *Самовари у равници*.

38 АЈ, 66-2445-2278, Препис превода извештаја 4. управнику руских школа.

39 Исто; АЈ, 66-2445-2278, Записник 285. седнице Наставничког савета Првог руског великог кнеза Константина Константиновича кадетског корпуса, 10/23. фебруара 1934, 9.

40 АЈ, 66-2445-2278, Истрага.

41 АЈ, 66-2445-2278, Извод из „преслушних записника“.

42 АЈ, 66-2445-2278, Истрага.

43 АЈ, 66-2445-2278, Извод из „преслушних записника“.

44 АЈ, 66-2445-2278, Истрага.

45 Исто.

разговарали о њој.⁴⁶ Ту тему је са ученицима разматрао и наставник Михаил Александрович Аносов,⁴⁷ који је, тврдећи да се ради о приватној, личној ствари за свакога од њих,⁴⁸ додавао да би ипак требало бити на страни Совјета, јер ће у случају победе Јапан заузети „руске земље“.⁴⁹ Ученик 5. разреда, поменути Олег Годлевски током саслушања је признао да је у разговору са кадетима давао исте исказе, тј. „да и ми морамо да пожелимо пораз Јапану“.⁵⁰ Према наводима његовог оца, Годлевски је изјавио: „да макар он и не слаже се са политичким стањем у Сов. Русији, ипак он као Рус морао би стати на страну Сов. Русије, јер његов национални понос не дозвољава да победи Јапан“.⁵¹ Сличне ставове је, према наводима појединих кадета, изражавао и ученик 6. разреда, седамнаестогодишњи Георгиј Модестович Демјанов,⁵² син генерал-мајора Модеста Викторовича Демјанова.⁵³

Током саслушања Максимов је тврдио да је Ракитин поимао кружок као комунистичку партију.⁵⁴ Замисао оснивања клуба у оквиру којег би се дебатовало о политичким питањима предочио му је у писму, на шта је Никита Ракитин одговорио да у корпусу то не може бити дозвољено, што је, како је признао, и сам схватао. Максимов је изјавио и да није донео одлуку о томе кога би позвао у кружок, нити је икоме упућивао предлоге у том смислу. Признајући да је спомињао оно што је добро у СССР-у: успеси народног комесара иностраних послова Максима Максимовича Литвинова у међународној политици, као и армија, тврдио је да није имао истомишљенике у разреду и да

46 АЈ, 66–2445–2278, Истрага, 19, 22. обр., 24, 25.

47 Михаил Александрович Аносов је завршио Московски универзитет. Био је учесник Белог покрета. У Првом руском кадетском корпусу великог кнеза Константина Константиновича је предавао руски језик од 1929. до 1935, када је постао наставник руског и латинског језика у Првој руско-српској мушкој гимназији у Београду. Пензионисао се 1941. године. Према наводима једног кадета, радило се о либералу са широким образовањем. Арсеньев, Ордовский-Танаевский, *Гимназия в лицах*, Кн. 1, 145.

48 АЈ, 66–2445–2278, Истрага, 19.

49 Исто, 23.

50 Исто.

51 АЈ, 66–2445–2278, Допис Николе Годлевског Министарству просвете, одељењу за средњу наставу од 22. септембра 1935.

52 АЈ, 66–2445–2278, Истрага, 9, 24 (обр.).

53 Генерал-мајор Модест Викторович Демјанов је био учесник Грађанског рата у Русији, где се борио у редовима Белог покрета. Сергей В. Волков, *Генералитет Российской империи: энциклопедический словарь генералов и адмиралов от Петра I до Николая II*, Т. 1, (Москва: Центрполиграф, 2009).

54 АЈ, 66–2445–2278, Извод из „преслушних записника“.

је почео да се интересује за политику тек почетком 1934. године и то без ичијег утицаја. Потврдио је и да му је Ракитин слао исечке из *Политике* и листа *Возрождение* и, мада га је замолио да то више не чини, ипак му је упутио и чланке из совјетског сатиричног часописа *Крокодил*.⁵⁵ Сва писма је, према сопственој тврдњи, уништио.⁵⁶

Иако је други важан актер овог случаја био Олег Чирко, он није био саслушан, јер је, као што је истакнуто, исте вечери када је откривена преписка био упућен код оца. Кадети који су били саслушавани потврђивали су да су знали за кореспонденцију. Међутим, одрицали су да је у школи било комунистичке организације и да су добијали позив да ступе у њу. Што се Максимовљевих ставова и понашања тиче, даване су различите изјаве и интерпретације. Један кадет је тврдио да је тај младић симпатисао Совјете, употребљавао речи попут „товариш“, као и да је слао цедуљице у „большевичком духу“. Већ поменути Георгиј Демјанов је изјавио да је Максимов почео да хвали Совјете по доласку из Румуније. Преносио је и његове тврдње да је царска влада мучила сељаке, али да тога више нема у СССР-у. Шеснаестогодишњи Георгиј Александрович Мошенској,⁵⁷ такође ученик 6. разреда, изјавио је да су Максимова често изазивали на политички разговор⁵⁸ и да је он тек тад бранио Совјете,⁵⁹ док је четврти кадет тврдио да њега у разреду нико није узимао за озбиљно. Сагласни су, међутим, били у томе да је Борис Максимов певао „Интернационалу“, а да је ученик 6. разреда седамнаестогодишњи Игор Афанасјевич Батезат, син пуковника Афанасија Батезата,⁶⁰ макар једном са њим то чинио. То је и он сам потврдио и казао притом да тај чин певања „нове песме“ није имао икаквог значаја.⁶¹

55 АЈ, 66-2445-2278, Истрага, 1-4.

56 АЈ, 66-2445-2278, Извод из „преслушних записника“.

57 ИАБ, УГБ, Картотека житеља града Београда и Земуна, Ђорђе Александра Мошенској.

58 АЈ, 66-2445-2278, Извод из „преслушних записника“.

59 АЈ, 66-2445-2278, Истрага, 10 (обр.).

60 ИАБ, УГБ, Картотека житеља града Београда и Земуна, Игор Афанасија Батезат. - Афанасиј Михајлович Батезат је био пуковник руске царске армије. Према појединим изворима, у мају 1918. руководио је инструкторском школом Црвене армије у Омску. Учествовао је и у Белом покрету и био командир 41. сибирског стрељачког пука. Дмитрий Г. Симонов, *Белая сибирская армия в 1918 г.*, (Новосибирск: Новосибирский государственный университет, 2010), 407-408.

61 АЈ, 66-2445-2278, Извод из „преслушних записника“.

За разлику од кадета, наставник Решчиков је дао другачија тумачења ставова и понашања Максимова, тврдећи да је био добродушан младић, кога су волели другови и који је проводио време читајући књиге (класичну и војну литературу). Одрицао је да је тај кадет имао комунистичке ставове: „Напротив, често се показивао као младић који воли своју отаџбину и који пати због њеног тешког положаја.“⁶² Решчиков је такође изјавио и да је Максимов, пореклом Козак, често изражавао своју оданост козаштву, као и да је био заговорник козачког права на политичку самосталност. Наставник је тврдио и да су тог кадета називали „бољшевиком“, али да је то била шала, будући да је изјављивао да је Русија за њега „најмилија држава“ без обзира на карактер њеног режима. „По природи је био младић који се лако загрејава и под утицајем јаче воље може отићи у крајност. Овим се објашњава и садашње његове везе са бољшевизмом“, закључио је.⁶³

Погледи кадета на ставове Олега Чирка били су истоветни, иако су давали различите исказе о томе на који начин их је изражавао. Један кадет је тврдио да је Чирко имао симпатије према совјетској власти, али да је избегавао о томе да говори и да учествује у дебатама.⁶⁴ Други је, пак, изјавио да је овај „увек“ изражавао велике симпатије према совјетској власти, хвалио Владимира Иљича Лењина, Семјона Михајловича Буђонија (команданта Прве коњичке армије Црвене армије у грађанском рату), петолетку и социјалисте у Аустрији, а негативно се изражавао о официрима и монархистима. О Чирковом отвореном исказивању симпатија према Совјетима говорили су и Татјана и Лав Вебер.⁶⁵ Опречна су била и мишљења о томе да ли је знао за садржај преписке.⁶⁶ Притом је он сам, на одласку из Беле Цркве, рекао Татјани Вебер да није знао шта је у писмима.⁶⁷ Наставник Решчиков је у свом исказу нагласио Чирково лоше понашање и склоност ка крађама. Казао је и да тај младић није показивао комунистичку оријентацију, али да је због свог целокупног понашања (истакао је дрскост, безобразност и окрутност) заслужио

62 АЈ, 66-2445-2278, Истрага, 17, 17 (обр.).

63 Исто.

64 АЈ, 66-2445-2278, Истрага, 5.

65 АЈ, 66-2445-2278, Извод из „преслушних записника“.

66 АЈ, 66-2445-2278, Истрага, 15.

67 АЈ, 66-2445-2278, Извод из „преслушних записника“.

име „комсомолац“.⁶⁸ И Игор Батезат је тврдио да су у Горажду Чирка звали „бољшевик“.⁶⁹

Током саслушања ученици су испитивани не само о погледима Максимова и Чирка већ и о понашању и ставовима других кадетата. Поједини ђаци 5. разреда су изјавили да је њихов друг из разреда Олег Годлевски увек бранио совјетску власт, хвалио Лењина, Црвену армију, називао беле генерале звеканима. Један кадет је тврдио да је било „познато“ да је он присталица „левичарских“ идеја. Годлевски је, пак, порицао да је хвалио Совјете и критиковао беле генерале, декларишући се као побожан и монархиста. Признао је да је говорио да су слабо чували председника руске војне организације (РОВС-а) од 1928. до 1930. Александра Павловича Кутепова, којег су у Паризу киднаповали агенти Иностраног одељења Државне политичке управе (Государственное политическое управление - ГПУ), као и да су бољшевици били вешти. Такође је признао и да га је Игор Батезат упозорио да сакрије све што има, али је тврдио да се то односило на љубавна писма. Батезат је потврдио да је то учинио, али је одрицао да је знао да је претрес био спроведен због Максимова. Тврдио је и да је једном имао његове исечке, али да је у њима исмеван СССР. Са друге стране, током саслушања је постало јасно да је деветнаестогодишњи Олег Павлович Репњиков,⁷⁰ ученик 6. разреда, упозорио Максимова на претрес у корпусу, као и да га је посаветовао да из опрезности уништи исечке из новине, што је овај младић и учинио.⁷¹

На основу исказа кадета могло се закључити да у корпусу није постојала комунистичка партија. То је Адамовичу постало јасно већ 21. фебруара: „Ни странке, ни организације Максимов ни чак другог повереника, осим предавача писма Чирка он није створио нити је имао. Неколико кадета се показали као саучесници, сви кривци су из Донског корпуса, ниједан из Руског. Дакле, зараза се појавила у гимназији (Ракитин) одакле је прешла у Горажде.“⁷² Закључио је да се „зараза ограничила на кадете који су били у току прошле школске године у Донском корпусу“⁷³ и да „су главни кривци Ракитин и Макси-

68 АЈ, 66-2445-2278, Истрага, 16 (обр.).

69 АЈ, 66-2445-2278, Извод из „преслушних записника“.

70 ИАБ, УГБ, Картотека житеља града Београда и Земуна, Олег Павла Репников.

71 АЈ, 66-2445-2278, Извод из „преслушних записника“.

72 АЈ, 66-2445-2278, Препис превода извештаја 4. управнику руских школа.

73 Ради илустрације треба навести да је некадашњи кадет Донског кадетског корпуса у Билећи Владимир Дмитријевич Чеботајев под псеудонимом Иван Дорба објавио у Москви свој роман „Беле сенке“. Главни јунак романа је

мов били повезани борављењем у Првој руско-српској гимназији⁷⁴. И њих двојица су већ по завршетку истраге у корпусу била кажњена.

Њихов статус у образовном систему разматрали су наставнички савети две школске установе. Статус Максимова, Чирка и осталих кадета повезаних са њима разматран је на седници Наставничког савета Првог руског кадетског корпуса великог кнеза Константина Константиновича 23. фебруара 1934. године. Седница је започета извештајем директора о протеклим догађајима. Генерал Борис Адамович је изнео свој суд да су основе проистеклог биле постављене у Горажду, а да је „проводник бољшевичких назора (из неког другог извора)“ био Ракитин, који је утицао на Максимова. Директор је констатовао и да у корпусу није било комунистичке организације (ћелије), као и да у овом случају није учествовао ниједан старији кадет Првог руског кадетског корпуса.⁷⁵ Циљ кажњавања кадета на седници је изнео сам Адамович, а његова изјава је значајна за изучавање историје идеологија и идеја у избегличкој средини: „руска емигрантска школа по самој својој природи мора да буде антикомунистичка и само као такву је признаје влада Југославије (...) ми смо дужни да оправдамо поверење ове државе, тј. у духу монархистичког борећи се енергично против свега што би могло пољуљати тај принцип.“⁷⁶

совјетски обавештајац који је у поменутом училишту требало да се ближе упозна са руском емиграцијом и да привуче омладину на совјетску страну, будући да ће за десетак година „младо покољење беле емиграције“ постати „једино жариште заразе, осиње гнездо“ које ће искористити непријатељи СССР-а. Иван В. Дорба, *Белые тени*, (Москва: Молодая гвардия, 1981). Реагујући на други део овог романа („Испод спуштеног визира“), бивши кадет Првог руског кадетског корпуса великог кнеза Константина Константиновича у Белој Цркви и активан члан руске емигрантске антикомунистичке организације у Краљевини Југославији под називом Национални савез новог покољења Константин Васиљевич Болдирев каже: „Али чак и да је Попов [Аркадиј Попов, кадет Донског корпуса, пилот, командир 'Б' одељења Прве ескадриле НОВЈ – прим. М. Ж.] постао загрижени комуниста по окончању корпуса, онда то у извесној мери може бацити сенку на наше корпусе. Није важно то што су се у кошари мирисних јабука могле наћи две-три гњиле, већ то што су наши корпуси успели да васпитају и одгајају у огромној већини часне људе, одане Русији и верне њеној историји и славним традицијама царске армије.“ „Статья К. В. Болдырева“, *Кадетская перекличка* 42/1987, 126; Ростислав Полчанинов, „Константин Васиљевич Болдырев“, *Посев* 9/2009, 45.

74 АЈ, 66–2445–2278, Препис превода извештаја 7. управнику руских школа.

75 АЈ, 66–2445–2278, Записник 285. седнице Наставничког савета Првог руског великог кнеза Константина Константиновича кадетског корпуса, 10/23. фебруара 1934, 10.

76 Исто, 10.

По подношењу извештаја, савет је приступио утврђивању кривице кадета. Пре почетка гласања генерал Борис Адамович је позвао наставнике да примене „такву строгост да кадети одмах схвате шта се у корпусу не сме радити и како на ово гледају њихови васпитачи“.⁷⁷ Наставници су констатовали да је Максимов у присуству кадета више пута хвалио совјетску власт и комунистички режим, певао „Интернационалу“ и демонстративно звиждао њену мелодију у моменту када су га затворили. Закључено је да је тај младић водио преписку комунистичког карактера са Ракитином и изражавао у њој жељу да у корпусу организује комунистичку партију. Наставници су били сагласни у томе да је Борис Максимов сакупљао „тенденциозно изабране исечке“ из совјетских новина и часописа, и давао их кадетима на читање, као и да је уочи претреса уништио један део чланака и других компромитујућих докумената. На седници савета је закључено и да је Чирко више пута у присуству кадета и породице Вебер хвалио совјетску власт и комунистички режим. Констатовано је и да је помагао Максимуму у вођењу преписке са Ракитином, као и да је знао за њен политички „компромитујући“ карактер. У случају Игора Батезата установљено је да је певао и свирао на мандolini „Интернационалу“,⁷⁸ као и да је узео од Максимова исечак из совјетског листа да прочита. Наставници су констатовали и да је упозорио Годлевског на претрес и притом му саветовао да уништи све што кадету није било дозвољено да поседује. Сличан закључак су донели и у случају Репњикова, који је упозорио Максимова на претрес, предложио му да уништи све што би га могло компромитовати и помагао му у томе.⁷⁹ Овим констатацијама директор је додао и да је Репњиков учинио без обзира на то што му је било познато да је Максимов имао комунистичке погледе. „Према комунисту кадет не сме имати

77 Исто, 14.

78 На седници савета је разматран и случај кадета Владимира Случевског, који је такође свирао „Интернационалу“. Директор Адамович је изјавио да је то „био један лакомислени изгред, који, наравно, треба да буде кажњен. Али у томе нема никакве политичке примесе. Интернационалу су преудешавали као фокстрот и слично.“ Савет је решио да се поменути кадет не искључи из корпуса и да му се смањи оцена из владања на 1. АЈ, 66-2445-2278, Записник 285. седнице Наставничког савета Првог руског великог кнеза Константина Константиновича кадетског корпуса, 10/23. фебруара 1934, 17, 18.

79 АЈ, 66-2445-2278, Извод из записника седнице Наставничког савета од 23. фебруара 1934.

никаких другарских осећаја ни обавеза. То је само мекуштво јер је јасно да би комунисти у случају своје победе нас све одмах сасекли“,⁸⁰ закључио је Борис Адамович. Стога је наведеним тачкама под којима се окривљавао Репњиков додао још једну – несаопштавање никоме да се у корпусу налази комуниста.⁸¹

Констатовано је да је Годлевски више пута у присуству ђака хвалио совјетску власт и вође (Лењина и Буђонија), док су у случају Демјанова наставници закључили да је са млађим кадетима водио разговоре о политичким темама, али да им није давао јасно антикомунистичко (десничарско и „бело“) тумачење догађаја.⁸²

На основу свега наведеног на седници је донета одлука да се ученици 6. разреда Максимов и Чирко,⁸³ на основу члана 43, тачке 4 Закона о средњим школама,⁸⁴ искључе из школе без права полагања приватног испита, ученик 5. разреда Олег Годлевски, као и ђаци 6. разреда Игор Батезат и Олег Репњиков – са правом полагања испита, док је ученик 6. разреда, Георгиј Демјанов био искључен из свих средњих школа на три године.⁸⁵

80 АЈ, 66-2445-2278, Записник 285. седнице Наставничког савета Првог руског великог кнеза Константина Константиновича кадетског корпуса, 10/23. фебруара 1934, 16.

81 Исто, 16.

82 АЈ, 66-2445-2278, Извод из записника седнице Наставничког савета од 23. фебруара 1934.

83 Ростислав Чирко, који је 1933/34. био ученик 8. разреда, завршио је корпус. *Седьмая кадетская памятка. Юбилейная. 1920-1995*, (Нью-Йорк: Издательство Объединения кадет Российской империи кадетских корпусов, 1997).

84 АЈ, 66-1110-1439, Концепт дописа Министарства просвете, одељења за средњу наставу, Управи града Београда, 13. 7. 1934. - Поменути члан Закона је предвиђао казну „за велике кривице“ ученика. За доношење најоштрије одлуке – изгнања из свих средњих школа са или без права полагања приватног испита – предвиђено је било да за то решење гласа најмање две трећине присутних чланова Наставничког савета, с тим да се оно слало министру просвете на одобрење. При доношењу тог решења водило се рачуна о кривици, али и о учењу и владању за последње две године школовања. У случају изгнања са правом полагања испита, школу у којој би ученик то могао учинити одређивало је Министарство просвете. *Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*, бр. 217, 17. 9. 1929, 1593. Иначе, према концепту одговора Министарства упућеном Управи града Београда, с циљем извештавања оца бившег кадета, лекара из Београда Фјодора Максимова, разлог за искључење је било огрешење о дисциплинска правила.

85 АЈ, 66-2445-2278, Одлука министра просвете Краљевине Југославије, СН. Бр. 10101 од 18. маја 1934.

Неколико дана касније, 1. марта, Наставнички савет Прве руско-српске мушке гимназије разматрао је случај Никите Ракитина.⁸⁶ Ракитин је школске 1933/34. понављао разред; имао је слабије оцене из неколико предмета и владања.⁸⁷ Годину дана раније, фебруара 1933, био је кажњен укором директора јер је гласно прочитао пасус из дела једног совјетског писца који је садржао увреду за религиозна осећања ученика.⁸⁸ Након констатовања да је ширио комунистичку пропаганду међу кадетима Првог руског кадетског корпуса великог кнеза Константина Константиновича, Наставнички савет је донео једногласну одлуку о кажњавању Никите Ракитина искључењем из свих школа у Краљевини, али с правом полагања приватног испита према члану 43 Закона о средњим школама.⁸⁹ Једногласно је, наиме, био прихваћен предлог професора Николаја Александровича Чернишева⁹⁰ да би требало узети у обзир „младост и незрелост“ и „евентуалну могућност промене његових уверења“.⁹¹ Међутим, са поменутом одлуком се није слагало Министарство просвете и стога је упутило захтев Наставничком савету да се поново састане и да на седници размотри ову одлуку, истичући да је Ракитин био „зачетник“ Максимовљевих активности и да је он био тај који је утицао на поменутог младића.⁹²

86 АЈ, 66-1111-1442, Допис директора Прве руско-српске мушке гимназије, бр. 65, Министарству просвете, одељењу за средњу наставу од 2. марта 1934.

87 У првом полугодишту 1932/33. добио је укор разредног већа због самоволног одсуства са часа, затим укор директора због непристојног понашања, да би у марту напустио гимназију по молби родитеља. Имао је оцене: 2 из српског, француског језика, историје, природописа, 3 - из веронауке, латинског, руског језика, земљописа, математике, цртања, гимнастике, владања. АЈ, 66-1111-1442, Оцена успеха из појединих предмета ученика V разреда Прве руско-српске мушке гимназије у Београду Ракитина Никите за I полугодиште 1932-1933 школске године.

88 АЈ, 66-1111-1442, Допис Прве руско-српске мушке гимназије, бр. 86, Министарству просвете, одељењу за средњу наставу од 26. марта 1934.

89 АЈ, 66-1111-1442, Допис директора Прве руско-српске мушке гимназије, бр. 65, Министарству просвете, одељењу за средњу наставу од 2. марта 1934.

90 Николај Александрович Чернишев је најпре био васпитач у мушком интернату, а потом професор руског језика и књижевности. Објавио је заједно са бившим учеником гимназије Фјодором Висторопским часопис *Учите руски* у којем су користили текстове из совјетске литературе и периодике. Из гимназије је био отпуштен 1940. године. За време окупације је постао члан антифашистичке организације руских емиграната под називом Савез совјетских патриота. Арсенјев, Ордовский-Танаевский, *Гимназия в лицах*, Кн. 1, 251.

91 АЈ, 66-1111-1442, Препис Записника седница Наставничког савета Прве руско-српске мушке гимназије од 1. марта 1934.

92 АЈ, 66-1111-1442, Допис Министарства просвете директору Прве руско-српске гимназије од 13. априла 1934.

У складу са законским овлашћењима, министар Илија Шуменковић⁹³ ће 2. јула 1934. донети коначну одлуку да се Никита Ракитин казни искључењем из свих школа без права полагања испита.⁹⁴ Уједно ће потврдити и претходна решења Наставничког савета Првог руског кадетског корпуса у Белој Цркви.⁹⁵

Паралелно са истрагом у корпусу и утврђивањем кривице кадета, истражне радње су предузимали и државни органи.⁹⁶ Директор је у намери да изолује Чирка и Максимова од осталих ученика, њих двојицу упутио ван корпуса, али и ван града. Максимов је 20. фебруара увече отпутовао са својим оцем у Београд.⁹⁷ Међутим, обојица кадета су, по доласку у престоницу односно у Бања Луку, била лишена слободе и спроведена са лисицама у Белу Цркву.⁹⁸ Ракитин је био ухапшен због ширења комунистичке пропаганде међу кадетима, с тим да начелство среза белоцркванског није искључивало могућност да је спроводио пропаганду и међу својим друговима у гимназији.⁹⁹ По хапшењу, сва тројица су била смештена у притвор.¹⁰⁰

93 Илија Шуменковић ће од 1939. до 1945. године бити амбасадор Краљевине Југославије у Анкари и преко њега ће бити успостављени контакти са совјетском страном који ће резултирати признањем СССР-а. Миладин Милошевић, „Успостављање дипломатских односа између Краљевине Југославије и СССР-а 1940. године“, *Историјски записи* 3–4/2002, 99–124.

94 АЈ, 66–1111–1442, Решење министра просвете, С. Н. Бр. 14087 од 2. јула 1934.

95 АЈ, 66–2445–2278, Одлука министра просвете Краљевине Југославије, С.Н. Бр. 10101, од 18. маја 1934.

96 АЈ, 66–2445–2278, Препис превода извештаја 5. управнику руских школа; Записник 285. седнице Наставничког савета Првог руског великог кнеза Константина Константиновича кадетског корпуса, 10/23. фебруара 1934, 9.

97 АЈ, 66–2445–2278, Записник 285. седнице Наставничког савета Првог руског великог кнеза Константина Константиновича кадетског корпуса, 10/23. фебруара 1934, 9.

98 АЈ, 66–2445–2278, Допис Адамовича.

99 АЈ, 66–1111–1442, Препис дописа начелства среза белоцркванског, Пов. Бр. 175/934, Управи Прве руско-српске гимназије од 27. фебруара 1934. - Према наводима ученика Прве руско-српске мушке гимназије Александра Михајловича Гљанцева, Ракитин и извесни студент Прокоповић су у гимназији водили тајни кружок, где се и он сам упознао са садржајем *Комунистичког манифеста* и неколико поглавља из *Капитала*. Гљанцев је тврдио да је управа гимназије растурила тај кружок, а његове чланове искључила из гимназије. Међутим, он је залагањем професора Јевгенија Александровича Јелачича наредне године био враћен у ту школу. Арсенев, Ордовский-Танаевский, *Гимназия в лицах*, Кн. 1, 366–367. Олег Репњиков је приликом саслушања у корпусу изјавио да је Максимов тврдио да је у Првој руско-српској гимназији у Београду било „многа комуниста“ и да је у тој школи постојала „комунистичка“ ћелија, чији је Ракитин био члан. АЈ, 66–2445–2278, Истрага, 8.

100 АЈ, 66–2445–2278, Препис превода извештаја 7. управнику руских школа.

По завршетку истраге ученици су били предати Државном суду за заштиту државе у Београду, који је, будући да се радило о млађим малолетницима, Ракитина и остале упутио на редовно суђење суду у Белој Цркви.¹⁰¹

Максимов, Ракитин и Чирко су били осумњичени за извршење дела из члана 1 Закона о заштити јавне безбедности и поретка у држави. Државни тужилац је својим актом од 5. марта 1934. упућеним истражном судији тражио да се против њих отвори истрага и да им се одреди истражни затвор због бављења „илегалном организацијом комунизма“ у земљи.¹⁰² Истражни судија је одбио да то учини. На ту одлуку државни тужилац је уложио жалбу. Два дана касније, по овом предмету Окружни суд, као кривични суд у Белој Цркви, узимајући у разматрање предмет државног тужиоца, као и решење истражног судије и жалбу државног тужиоца, одбио је поменути жалбу и одобрио решење истражног судије. Разлози су били детаљно образложени. Окружни суд је утврдио да су осумњичени Максимов и Ракитин млађи малолетници, а према члану 439 Законика о судском кривичном поступку истрага против таквих лица се није могла водити, а притом државни тужилац није ни тражио извиђај. Тим пре, јер он у свом предлогу није тачно ни означио које је кривично дело било у питању, што је према члану 98 истог законика био дужан да учини. Ни истражни затвор се, према члану 438, против њих није могао одредити, већ само ограничење слободе. У случају Олега Чирка, Окружни суд је утврдио да нема разлога за отварање истраге против њега, јер није постојала основа сумње да је учинио ма које кривично дело. У решењу Окружног суда се наводи и да се, након разматрања предлога државног тужиоца у коме је навео чињенице ради којих је тражио отварање истраге, видело да оне саме по себи не садрже кривично дело. Да би наведене чињенице представљале кривично дело, према члану 15 Закона о заштити јавне безбедности и поретка у држави, потребно је било да се њиховим извршењем подстичу лица на угрожавање јавног мира или довођења у опасност јавног поретка. То се односило и на „сваку писмену или усмену пропаганду или убеђивање других да треба променити политички или социјални поредак у државни злочин, насиљем или ма којом врстом тероризма“ (тач-

101 АЈ, 66-1110-1439, Допис среског начелника од 23. априла 1934.

102 АЈ, 66-2445-2278, Решење од 14. марта 1934, судија д-р Чулиновић, председник већа, Недељковић, ср. судија.

ка 1 члана 1 Закона о заштити јавне безбедности и поретка у држави).¹⁰³ Државни тужилац у свом предмету то није навео, те се истрага није могла отворити без његовог предлога, „а тек у сајзу са свим чињеницама радња осумњичена“ представљала би и испуњавала би све критеријуме кривичног дела из тачке 1, односно тачке 2 члана 1 Закона.¹⁰⁴ Поред свега наведеног, Окружни суд је утврдио да у радњи осумњичених нису постојали сви потребни елементи кривичног дела из члана 1 Закона. Из приложених писама, која су била једини доказ који би се против осумњичених могао употребити, видело се да су се они „одушевљавали комунистичким режимом и политичким и социјалним стањем у Совјетској Русији“,¹⁰⁵ као и да се читава преписка између двојице младића односила на прилике у СССР-у и у Југославији. Као доказ је приложен део из Ракитиновог писма Максимову у којем је пошилалац навео да „одавно жели да оде у Русију где ће моћи да ужива по својој вољи и да је то његова машта“.¹⁰⁶ Такође, суд је утврдио и да се из списка могло једино установити да је Максимов имао намеру да организује комунистичку партију. Чак и када би се претпоставило да је покушај постојао не би се могло тврдити да би организација била уперена против политичког и социјалног поретка у Југославији. Суд је утврдио и да Олег Чирко као старији малолетник није знао за садржај писама која су за Максимова стизала на његову адресу, јер је на основу исказа кадета било установљено да их је затворена предавао Борису Максимову. На основу свега изложеног Окружни суд није могао установити да је циљ „бављења комунизмом од стране осумњичених“ било подстицање на насиље и радње изложене у тачкама 1 и 2 Закона, а нарочито у Југославији.¹⁰⁷ „Па како је ово битни елемент за постојање дела из члана бр. 1 закона, а истога нема, то истражи нема места, а према томе ни истражном затвору који је акцесорне природе.“¹⁰⁸ Стога је требало потврдити решење ис-

---

103 Исто.

104 У тачки 2 члана 1 Закона помињано је „организовање, потпомагање или постојање чланом каквог удружења, које би имало за сврху пропаганду комунизма, анархизма, тероризма или удружења ради припреме или извршења убиства или удружења за нелегално и непарламентарно приграбљивање власти“. *Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*, бр. 170, 3. 8. 1921, 1.

105 АЈ, 66–2445–2278, Решење од 14. марта 1934, судија д-р Чулиновић, председник већа, Недељковић, ср. судија.

106 Исто.

107 Исто.

108 Исто.

тражног судије, а жалбу државног тужиоца одбити.¹⁰⁹ Борис Максимов је након проведене три недеље у истражном притвору среског начелника у Белој Цркви био пуштен на слободу.¹¹⁰ Истрага против Ракина је била прекинута. Био је пуштен из затвора.¹¹¹

Остали кадети, који су били повезани са Максимовим и Чирком били су саслушани у среском начелству.¹¹² Будући да у поступцима Батезата, Репњикова, Мошенског, Годлевског¹¹³ и Демјанова, како је директор Адамович записао, „нема криминала“, односно никаква кривица није била утврђена,¹¹⁴ они су били упућени родитељима и таторима (пре 28. фебруара).¹¹⁵ Директор је одбио да ученике прими натраг у корпус,¹¹⁶ тврдећи да би враћање већ искључених кадетата могло нарушити одржавање реда у самом интернату и „изазвати неповољно понашање према осталим“ ђацима, као и да је дужност и полиције и школе „да прими нарочите мере када је у питању заштита интерната од комунистичке опасности“.¹¹⁷ Стога су кадети били стражарно спроведени кући.¹¹⁸

109 Исто.

110 АЈ, 66-1110-1439, Допис Фјодора Максимова Министарству народне просвете, одељењу за средњошколску наставу од 4. јула 1934.

111 АЈ, 66-1111-1442, Допис Прве руско-српске мушке гимназије, бр. 86, Министарству просвете, одељењу за средњу наставу од 26. марта 1934.

112 АЈ, 66-2445-2278, Уверење Начелства среза белоцркванског бр. 3578/934 од 10. марта 1934; АЈ, 66-2445-2278, Допис Адамовича.

113 Према наводима мајке Олега Годлевског, Марије Шеншин, њен син је био затворен 23. фебруара у корпусу након што је директору школе, по позиву на разговор, пренео да је изјављивао да су бели били побеђени због тога што су у редовима Добровољачке армије владале интриге, али и чињенице да главнокомандујућем Руске армије Петру Николајевичу Врангелу није била дата могућност да уједини целу коњицу под својом командом, што су болшевици искористили и преко Буђонија нанели белима одлучујући пораз. Преневши директору да је такве ставове изнео Василиј Виталијевич Шуљгин на предавању које је одржао у Донском кадетском корпусу у Горажду, био је затворен. АЈ, 66-2445-2278, Допис Марије Шеншин Министарству просвете од 14. марта 1934.

114 АЈ, 66-2445-2278, Уверење начелства среза белоцркванског, бр. 3427/934 од 6. марта 1934; АЈ, 66-2445-2278, Уверење начелства среза белоцркванског, бр. 3426/34 од 6. марта 1934.

115 АЈ, 66-2445-2278, Препис превода извештаја 7. управнику руских школа.

116 АЈ, 66-2445-2278, Допис Мошенског Министарству просвете, одељењу за наставу од 7. марта 1934.

117 АЈ, 66-2445-2278, Допис Адамовича.

118 АЈ, 66-2445-2278, Допис Мошенског Министарству просвете, одељењу за наставу од 7. марта 1934.

Родитељи су, убрзо по доношењу одлука о искључењу ђака из корпуса, почели да се обраћају Министарству просвете с молбама за њихову промену. Извесно је да су то чинили отац Чирка,¹¹⁹ родитељи и рођаци Олега Годлевског.¹²⁰ Последњи се, наиме, након искључења из корпуса разболео (од туберкулозе)¹²¹ и провео осам месеци у Санаторијуму Руског друштва Црвеног крста у Вурбергу.¹²² Није познато да ли је управо та информација утицала на Министарство, али је извесно да је на седници Наставничког савета кадетског корпуса одржаној крајем септембра 1935. поновно разматран случај Годлевског. Међутим, будући да није било никаквих новина у том случају, Наставнички савет је једногласно одлучио да поменуто решење остаје на снази. Ипак, за изучавање историје идеологије и политичких идеја у избегличкој средини и односа према левичарским, просовјетским или недесничарским погледима, важно је објашњење друге одлуке савета коју је изнео пуковник А. Д. Шавров, секретар корпуса. Он је тврдио да је Наставнички савет, одређујући казну избацивања из свих школа, имао намеру не само да примени на Годлевском и осталим кадетима казну „која одговара њиховој тешкој кривици, него и да огради и корпус и све школе Краљевине од лица која могу имати најштетнији уплив на своје другове. Кривица Годлевског не може се третирати као случајна грешка која би била последица младићког темперамента, а не моралне искварености. Не може се, дакле, третирати као кривица која би могла бити опроштена после извесног времена. Не ради се о случајној кривици, него о виђењу током дужег времена, које сведочи о његовим комунистичким схватањима штетним и опасним за сваку нормалну школу.“¹²³ Годину дана касније одлуком начелника одељења за средњу наставу, по овлашћењу министра

119 АЈ, 66–2445–2278, Допис Михаила Чирка Министарству просвете, одељењу за средњу наставу од 20. маја 1936.

120 АЈ, 66–2445–2278, Допис Марије Шеншин Министарству просвете од 14. марта 1934; АЈ, 66–2445–2278, Допис Бориса Ходолеја, Његовом Величанству Петру Краљу Југославије, преко Његовог Височанства кнеза намесника Павла од 22. јуна 1935; АЈ, 66–2445–2278, Допис Николе Годлевског Министарству просвете, одељењу за средњу наставу од 22. септембра 1935.

121 АЈ, 66–2445–2278, Допис Бориса Ходолеја, Његовом Величанству Петру Краљу Југославије, преко Његовог Височанства кнеза намесника Павла од 22. јуна 1935.

122 АЈ, 66–2445–2278, Допис Николе Годлевског Министарству просвете, одељењу за средњу наставу од 22. септембра 1935.

123 АЈ, 66–2445–2278, Допис секретара корпуса пуковника Шаврова, Пов. Бр. 2, среском начелнику од 2. октобра 1935.

просвете, Олег Годлевски је био искључен засвагда из свих средњих школа у Белој Цркви.¹²⁴ Он је потом положио 5. разред и по одобрењу Наставничког савета Прве руско-српске мушке гимназије у Београду уписао 6. разред. Школу је завршио 1939, након чега је уписао Медицински факултет. Преминуо је 1943. у Београду.¹²⁵ Исту гимназију је две године раније завршио и Георгиј Демјанов.¹²⁶

Што се даље судбине Олега Чирка тиче, он је 1936. био примљен за регрута-добровољца на одслужење пуног рока у ваздухопловству у трајању од 24 месеца.¹²⁷ Служио је у 2. ваздухопловном пуку као метеоролог у станици у Калиновику.¹²⁸ Важно је истаћи и да је након више молби његовог оца Михаила Чирка, судског капетана прве класе,¹²⁹ решење о искључењу из школа било промењено 1938. Министар просвете Димитрије Магарашевић је марта ове године одлучио да се казна из 1934. измени у казну изгнања из свих средњих школа у Југославији с правом полагања приватног испита.¹³⁰

Даља судбина Бориса Максимова, нажалост, потпуно је непозната. Донекле је, пак, познат Ракитинов животни пут. У Шпанском грађанском рату је учествовао као добровољац у саставу интернационалних бригада.¹³¹ Према наводима ученика Прве руско-српске мушке гимназије у Београду Александра Михајловича Гљанцева, Никита Ракитин је у рату изгубио ногу, а потом је живео у СССР-у под другим презименом.¹³² Та информација се налазила и у послератном службеничком досијеу његовог оца, позоришног редитеља Јурија Ракитина, са још детаља: „пребачен у С.С.С.Р., у Москву где се и сада налази“.¹³³

124 *Просветни гласник*, 1. 10. 1936, 779.

125 Арсенъев, Ордовский-Танаевский, *Гимназия в лицах*, Кн. 2, 70.

126 *Исто*, 60.

127 АЈ, 66-2445-2278, Решење Команде бањалучког Војног округа бр. 17713 од 13. октобра 1936.

128 АЈ, 66-2445-2278, Допис Михаила Чирка министру просвете од 22. фебруара 1938.

129 АЈ, 66-2445-2278, Допис Михаила Чирка министру просвете од 9. октобра 1937; АЈ, 66-2445-2278, Одлука министра просвете бр. 3205 од 9. марта 1938.

130 АЈ, 66-2445-2278, Одлука министра просвете бр. 3205 од 9. марта 1938.

131 Арсенъев, Ордовский-Танаевский, *Гимназия в лицах*, Кн. 2, 500.

132 Александр М. Агафонов (Гљанцев), *Записки бойца Армии теней*, (Москва, Берлин: Direct media, 2019), 25.

133 Цит. према: Боро Мајданац, „Документа Архива Србије о Јурију Ракитину“, *Јуриј Љвович Ракитин – живот, дело, сећања: зборник радова међународног научног скупа*, прир. Ениса Успенски, Алексеј Арсењев, Зоран Максимовић, (Нови Сад: Позоришни музеј Војводине, Београд: Факултет драмских уметности, 2007), 130.

Георгиј Александрович Мошенској је једно време радио на аеродрому као техничар (у моменту пријаве властима Београда 1940. године),¹³⁴ да би 1944. био стрељан као ратни злочинац.¹³⁵ Његова сестра Евгенија Александровна Мошенска, рођена 1926. године,¹³⁶ борила се у редовима 4. „руског“ батаљона Седме војвођанске ударне бригаде.¹³⁷ О Олегу Репњикову је на основу пријаве властима Београда извесно да је био приватни ђак 1934, да би 1938. као своје занимање навео: „помоћни монтер“. Из информације да је 1950. отишао за Трст¹³⁸ може се закључити да је његова судбина наликовала на ону многих Руса који су били приморавани да напусте Југославију (оних којима није било потврђено југословенско држављанство, услед чега су га изгубили, као и совјетских држављана).¹³⁹

Случај просовјетских тенденција у Првом руском кадетском корпусу великог кнеза Константина Константиновича у Белој Цркви који је откривен 1934. године није био јединствен. У другачијим политичким и друштвеним околностима, за време немачке окупације, фебруара 1943. неколицина кадета такође 6. разреда почела је јавно да изражава своје задовољство победама Црвене армије на фронту и да пева совјетске песме (успесима СССР-а радовао се и син помунутог генерала Кутепова, Павел Александрович Кутепов, тадашњи ученик 7. разреда). На овакве активности кадета Наставнички савет је реаговао слањем тих ђака њиховим родитељима.¹⁴⁰

Упркос васпитавању ученика у монархистичком духу у Првом руском кадетском корпусу великог кнеза Константина Константиновича (као и у осталим руским војним училиштима), у овој шко-

134 ИАБ, УГБ, Картотека житеља града Београда и Земуна, Ђорђе Александра Мошенској.

135 Датум приступа 4. 7. 2021, <http://www.otvorenaknjiga.komisija1944.mpravde.gov.rs/cg/okrug/00/70157/39855.htm>

136 ИАБ, УГБ, Картотека житеља града Београда и Земуна, Александар Сергија Мошенској.

137 Никола Божић, *Седма војвођанска НОУ бригада*, (Београд: Војноиздавачки завод, 1984), 422.

138 ИАБ, УГБ, Картотека житеља града Београда и Земуна, Олег Павла Репников.

139 Алексеј Тимофејев, Милана Живановић, *Руска емиграција у Београду од 1920-их до 1950-их. Уводна студија за каталог изложбе*, (Београд: Историјски архив Београда, 2021), 126. - Интересантно је истаћи да ће кадет српског порекла који је школске 1933/34. био ученик 6. разреда Георгиј (Ђорђе) Ђурђевић, децембра 1944. постати један од тројице судија суда у Белој Цркви кроз који су у том периоду пролазили руски емигранти-жители тог града. Юрий Б. Мордвинкин, *Белогвардейцы. Автобиографическая повесть*, (б. м.: б. и., 2003).

140 Гурковский, *Российские кадетские корпуса за рубежом*, 185–186.

ли су бележени случајеви просовјетских тенденција. Појава оваквих видова изражавања политичких ставова припадника млађе генерације руских емиграната унутар школског система сведочила је о утицају актуелних политичких процеса на друго покољење изгнаника, неједнообразности света политичких идеја и делатности у избегличкој средини, као и о његовом колориту.

Резиме

Однос десничарски оријентисаног дела припадника руске емиграције према просовјетским и одбранашким тенденцијама (заговорницима става о предстојећем рату као претњи по њихову отаџбину и о потреби пружања помоћи Стаљину у одбрани Совјетског Савеза) у образовном систему у Краљевини Југославији видљив је на примеру истраге која је спроведена фебруара 1934. године у Првом руском кадетском корпусу великог кнеза Константина Константиновича у Белој Цркви. Повод за њено отварање је био садржај два писма ученика Прве руско-српске мушке гимназије у Београду Никите Ракина упућена ђаку поменуте војне школе Борису Максимову, а која су послата на адресу другог кадета Олега Чирка – односно намера о оснивању комунистичке партије у корпусу. Иако је и истрагом унутар корпуса и решењем окружног суда у Белој Цркви закључено да она није била формирана, кадети који су учествовали у том случају били су кажњени искључењем из школе. На примеру ове одлуке, као и саме истраге видљив је однос пре свега директора корпуса и извесног броја наставника према просовјетским и одбранашким ставовима у корпусу, али и колорит политичких идеја и погледа у избегличкој средини у Краљевини Југославији.

Sources and Literature

- Arhiv Jugoslavije. Fond Ministarstvo prosvete Kraljevine Jugoslavije.
- Istorijski arhiv Beograda. Fond Uprava grada Beograda.
- Agafonov (Glyancev), Aleksandr M. *Zapiski bojca Armii tenej*. Moskva, Berlin: Direct media, 2019. (Russian Cyrillic)
- Mordvinkin, YUrij B. *Belogvardejcy. Avtobiograficheskaya povest'*. S. l.: s. n., 2003. (Russian Cyrillic)
- *Verny zavetam stariny: Vospominaniya kadet Donskogo korpusa*, red. Maksim K. Buguraev. Madrid: Izd-vo Kadet Donskogo Imperatora Aleksandra III Kadetskogo korpusa, 1974. (Russian Cyrillic)

- Arsen'ev, Aleksej B., Mihail L. Orдовskij-Tanaevskij. *Gimnaziya v licah. Pervaya russko-serbskaya gimnaziya v Belgrade (1920–1944)*, T. 1. Beograd: Arhiv Serbskoj Pravoslavnoj Cerkvi, 2018. (Russian Cyrillic)
- Arsenjev, Aleksej. *Samovari u ravnici. Ruska emigracija u Vojvodini*. Novi Sad: Zmaj, Futog: Umetnička radionica Zaveštanje, 2011. (Cyrillic)
- Božić, Nikola. *Sedma vojvođanska NOU brigada*. Beograd: Vojnoizdavački zavod, 1984. (Cyrillic)
- Gurkovskij, Vladlen A. *Rossijskie kadetskie korpusa za rubezhom*, Moskva: Belyj bereg, 2009. (Russian Cyrillic)
- Dimić, Ljubodrag. „Руско školstvo u Kraljevini Jugoslaviji 1918–1941“. *Ruska emigracija u srpskoj kulturi XX veka: zbornik radova*, t. 2, ur. Miodrag Sibinović, Marija Mežinski, Aleksej Arsenjev, 38–51. Beograd: Filološki fakultet, Katedra za slavistiku i Centar za naučni rad, 1994. (Cyrillic)
- Dorba, Ivan V. *Belye teni*. Moskva: Molodaya gvardiya, 1981. (Russian Cyrillic)
- Jovanović, Miroslav. *Doseljavanje ruskih izbeglica u Kraljevini SHS 1919–1924*. Beograd: Stubovi kulture, 1996. (Cyrillic)
- Jovanović, Miroslav. *Ruska emigracija na Balkanu (1920–1940)*. Beograd: Čigoja, 2006. (Cyrillic)
- *Kadetskie korpusa za rubezhom: 1920–1945*. N'yu-Jork: Ob"edinenie kadet rossijskih zarubezhnyh kadetskih korpusov, 1970. (Russian Cyrillic)
- Kosik, Viktor I. *Russkaya cerkov' v Jugoslavii (20–40-e gg. XX veka)*. Moskva: Pravoslavnyj Svyato-Tihonovskij bogoslovskij institut, 2000. (Russian Cyrillic)
- Kosik, Viktor I., Vladimir A. Tesemnikov. *Russkij Belgrad*. Moskva: Izdatel'stvo MGU, 2008. (Russian Cyrillic)
- Majdanac, Boro. „Dokumenta Arhiva Srbije o Juriju Rakitinu“. *Jurij Ljvovič Rakitin – život, delo, sećanja: zbornik radova međunarodnog naučnog skupa*, prir. Enisa Uspenski, Aleksej Arsenjev, Zoran Maksimović. Novi Sad: Pozorišni muzej Vojvodine, Beograd: Fakultet dramskih umetnosti, 2007. (Cyrillic)
- Milenković, Toma. *Školovanje dece emigranata iz Rusije u Jugoslaviji*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2004. (Cyrillic)
- Milošević, Miladin. „Uspostavljanje diplomatskih odnosa između Kraljevine Jugoslavije i SSSR-a 1940. godine“. *Istorijski zapisi* 3–4/2002, 99–124. (Cyrillic)
- Polchaninov, Rostislav. „Konstantin Vasil'evich Boldyrev“. *Posev* 9/2009, 45–47. (Russian Cyrillic)
- *Ruska emigracija u srpskoj kulturi XX veka: zbornik radova*, knj. I–II, ur. Miodrag Sibinović, Marija Mežinski, Aleksej Arsenjev. Beograd: Filološki fakultet, Katedra za slavistiku i Centar za naučni rad, 1994. (Cyrillic)
- *Sed'maya kadetskaya pamyatka. YUbilejnaya. 1920–1995*. N'yu-Jork: Izdatel'stvo Ob"edineniya kadet Rossijskih kkadetskih korpusov, 1997. (Russian Cyrillic)
- Simonov, Dmitrij G. *Belaya sibirskaya armiya v 1918 g.* Novosibirsk: Novosibirskij gosudarstvennyj universitet, 2010. (Russian Cyrillic)

- „Stat’ya K.V. Boldyreva“. *Kadetskaya pereklichka* 42/1987, 125–129. (Russian Cyrillic)
- Tereshchenko, Vladimir V. „Na pogranichnuyu ohranu vozlozhena takzhe obyazannost’ po zashchite granic ot vooruzhyonnyh napadenij’. Uchastie dal’nevostochnyh pogranichnyh okrugov v boevyh dejstviyah (1918–1945 gg.)“. *Voенно-istoricheskij zhurnal* 6/2013, 40–43. (Russian Cyrillic)
- Timofejev, Aleksej. *Rusi i Drugi svetski rat u Jugoslaviji. Uticaj SSSR-a i ruskih emigranata na događaje u Jugoslaviji 1941–1945*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2011. (Cyrillic)
- Timofejev, Aleksej, Milana Živanović. *Ruska emigracija u Beogradu od 1920-ih do 1950-ih. Uvodna studija za katalog izložbe*. Beograd: Istorijski arhiv Beograda, 2021. (Cyrillic)
- Volkov, Sergej V. *Generalitet Rossijskoj imperii: enciklopedicheskij slovar’ generalov i admiralov ot Petra I do Nikolaya II*, T. 1. Moskva: Centrpoligraf, 2009. (Russian Cyrillic)
- Volkov, Sergej V. *Oficery flota i morskogo vedomstva: Opyt martirologa*. Moskva: Russkij put’, 2004. (Cyrillic)
- Voroncov, Igor’ V. *Pokolennaya rospis’ roda Lermontovyh: istoriya roda v arh. dokumentah i semejnyh materialah Asociacii „Lermontovskoe Nasledie“*. Moskva: Tipografiya Novosti, 2004. (Russian Cyrillic)
- *Politika* (Cyrillic)
- *Prosvetni glasnik* (Cyrillic)
- *Službene novine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca* (Cyrillic)
- <http://www.otvorenaknjiga.komisija1944.mpravde.gov.rs/cr/okrug/00/70157/39855.htm>

SUMMARY

Milana Živanović

INVESTIGATION IN THE FIRST RUSSIAN CADET CORPS “GRAND DUKE KONSTANTIN KONSTANTINOVICH” IN BELA CRKVA IN 1934

ABSTRACT: The paper examines the attitudes of monarchist Russian émigrés towards pro-Soviet tendencies in a refugee setting through the case of discovering the plans to establish a communist party in the First Russian Cadet Corps “Grand Duke Konstantin Konstantinovich” in the town of Bela Crkva in 1934. The investigation, subsequent hearings and sentences handed down to the cadets reveal the attitudes and ideas typical of this community in the interwar period, which would influence the political and ideological positioning of Russian émigrés in the Second World War.

KEYWORDS: Russian emigration, Kingdom of Yugoslavia, First Russian Cadet Corps “Grand Duke Konstantin Konstantinovich”, USSR, monarchists, communism

The attitude of the right-wing part of the Russian émigré community towards pro-Soviet and defender tendencies (supporters of the line that the impending war is a threat to their homeland and that Stalin needs to be assisted in defending the Soviet Union) in the education system of the Kingdom of Yugoslavia is presented through the February 1934 investigation conducted at the First Russian Cadet Corps “Grand Duke Konstantin Konstantinovich” in Bela Crkva. The investigation was opened because of the content of two letters, written by a student of the First Russian-Serbian Boys’ Grammar School in Belgrade, Nikita Rakitin, addressed to a cadet of the military school, Boris Maksimov, which were sent to another cadet, Oleg Chirko. The letters revealed an intention to form a communist party in the school. Although the investigation within the school and the verdict of the Bela Crkva district court concluded the party was not formed, the cadets who participated in this act were expelled from the school. This sentence, like the investigation itself, reveals the attitudes of the school principal and a number of teachers towards pro-Soviet and defender tendencies in the school, but also the range of political ideas and views in the refugee setting of the Kingdom of Yugoslavia.